

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Розглянуто економічні інтереси фермерських господарств в ринкових умовах

У демократичному суспільстві головними суб'єктами економіки є: особа, колектив, співтовариство рівноправних громадян. Своїми активними цілеспрямованими діями вони впливають на розвиток соціально-економічного прогресу залежно від реалізації своїх інтересів. Ось чому побудувати високорозвинену ефективну економіку сільського господарства можна орієнтуючись на задоволення потреб та інтересів фермерських господарств.

Досліджуючи зміст економічних інтересів, специфіку їхньої дії, варто відмітити, що ці питання займають досить вагоме місце в працях Л. Абалкіна, М. Вебера, К. Кривенка, Г. Климка, М. Маліка, В. Медведева, С. Мочерного, В. Нестеренка. Проте практично не висвітлені економічні інтереси фермерських господарств.

Проблема економічних інтересів у виробничій діяльності фермерських господарств набуває особливе значення. Врахування економічних інтересів є підґрунтям економічної реформи. Визначні мислителі, політологи, економісти минулого і сучасності – Дж. Гобсон, К.А. Гельвецій, Ф. Гегель, К. Маркс та інші бачили в інтересах вираження природи людини, відносили їх до ключових економічних категорій.

На думку М.Маліка, економічні інтереси – це соціально зумовлена і історично визначена форма об'єктивної необхідності задоволення потреб. Суб'єктом таких інтересів може бути як окрема людина, так і колектив. Інтереси нерозривно пов'язані з такою економічною категорією, як потреби [7].

Г. Климко і В. Нестеренко вважають, економічний інтерес – це реальний,

зумовлений відносинами власності та принципом економічної вигоди мотив і стимул соціальних дій щодо задоволення динамічних систем індивідуальних потреб. Економічний інтерес є породженням і соціальним проявом потреби. Інтерес виникає, коли задоволення потреби усвідомлюється як конкретна мета (максимізація прибутку, привласнення товару, користування або володіння певним товаром тощо) [8]. Тобто, економічні інтереси – це усвідомлене прагнення економічних суб'єктів задовольнити певні потреби.

Видатний французький енциклопедист К.А. Гельвецій зазначав: “Якщо фізичний світ підкоряється закону руху, то світ духовний не менш підкоряється закону інтересу” [3]. Виходячи із сутності економічних інтересів стає зрозумілим, чому вони виступають могутнім двигуном економіки фермерських господарств.

З погляду О. Беляєва економічні інтереси являють собою господарську мотивацію, у разі реалізації якої суб'єкт відносин забезпечує самостійність взагалі, самостійність спрямування, самоствердження, саморозвиток [1].

А. Гальчинський пропонує інше визначення цього поняття. Він говорить, що економічні інтереси – це вигода, якої досягають у процесі реалізації економічних відносин. Вона забезпечує самостійність, саморозвиток суб'єкта, тобто створення умов, достатніх для його відтворення на рівні прогресивних соціально-економічних досягнень. Якщо економічні відносини не реалізують економічних інтересів, суб'єкти

намагаються досягти своєї вигоди поза економічними відносинами (порушують закони, розвивають тіньову економіку, займаються спекуляцією, тощо) [4].

На нашу думку, економічні інтереси фермерських господарств є визначальною об'єктивною мотивацією діяльності людей, виходячи з їх місця у виробництві. Вони знаходять свій вираз у поставлених цілях та діях на їх досягнення. Виходячи з цього відповідно до мотиваційної характеристики, можна виділити різні підходи до класифікацій економічних інтересів фермерських господарств.

Оскільки пізнати економічні інтереси фермерських господарств, їхній об'єкт можна лише через розкриття суб'єктів економічних відносин, економічні інтереси необхідно класифікувати за суб'єктами їх реалізації як індивідуальні, колективні, суспільні.

З цього погляду економічні інтереси являють собою господарську мотивацію, у разі реалізації якої суб'єкт відносин забезпечує самостійність взагалі, самостійність спрямування, самоствердження, саморозвиток [1].

Економічні інтереси фермерських господарств можна об'єднувати також за ступенем важливості як ключові та допоміжні. З погляду часових аспектів інтереси доцільно класифікувати як поточні і перспективні; з позиції усвідомлення вони можуть бути істинні та помилкові; за об'єктом інтересів – майнові, інтелектуальні, фінансові, умов праці й життя.

Одним з основних аспектів класифікації економічних інтересів фермерських господарств, на нашу думку, є виділення інтересів фермерів, менеджерів та робітників.

Слід відмітити, що реалізація інтересу фермера як власника полягає в зростанні власності та в одержанні від неї гарантованого доходу, забезпечення конкурентоздатності фермерського господарства, а при необхідності – переміщення капіталу в інші об'єкти власності, де він може принести більший дохід.

Щодо інтересів менеджера, то вони полягають насамперед у забезпеченні поточної ефективності використання капіталу, максимізації доходу в кожний певний момент. Можна зазначити, в цьому відношенні інтереси менеджера збігаються з інтересами фермера. Однак професійна діяльність менеджера пов'язана з конкретним об'єктом власності, тому він заінтересований у стабілізації свого становища і орієнтується на зміцнення конкретного фермерського господарства. Внаслідок цього його інтерес може суперечити інтересу власника, який заінтересований у своєчасному переливі капіталу в ефективніші сфери. Наприклад, переробка сільськогосподарської продукції, будівництво, торгівля, перевезення вантажів.

На особливу увагу заслуговують інтереси найманих робітників, вони найбільш не зацікавлені в переливі капіталу, оскільки їх інтереси пов'язані з конкретним фермерським господарством як джерелом доходу і місцем роботи. Інтереси найманих робітників спрямовані на максимізацію поточних доходів, тому в фермерських господарствах, де наймані робітники є співвласниками, а також залучаються до прийняття стратегічних рішень, спостерігається "проїдання" прибутків замість їх спрямування на розвиток виробництва. Відповідно до цього, у США в господарствах із власністю робітників передбачені механізми, що стимулюють трудову професійну активність, проте обмежують повноту і свободу в реалізації функцій власників [6]. Тому стратегічні рішення повинні прийматися професійними менеджерами, а не робітниками.

Треба також відзначити, кожний суб'єкт економічних відносин є носієм конкретного інтересу. Усвідомлення економічних інтересів і прагнення задовольнити їх зумовлюють мотивацію поведінки людини, спонукаючи її до певної цільової дії. Для більш ґрунтовного порівняльного аналізу, розглянемо економічні інтереси фермерських господарств за суб'єктивністю, які мають найбільш прикладне значення.

Людина (фермер, менеджер, робітник) виступає не тільки як представник певного класу, а й як індивід, який має певний рівень свідомості, особисту позицію до явищ економічного життя та участі у трудовому процесі. Тому в системі економічних інтересів слід виділяти індивідуальні інтереси.

На особливу увагу заслуговує думка К. Кривенко, зростання добробуту кожного, його місце в суспільному виробництві значною мірою залежить від участі в трудовій діяльності, підприємстві, винахідництві, від порядності, кваліфікації. В особистому інтересі проявляються відносини між працівником і суспільством у цілому, а також між працівником і господарством за формами участі у виробництві, розподілом доходів, вирішенням трудових суперечок, умовами праці та побуту та ін. [6].

Отже, особистий економічний інтерес охоплює потреби, пов'язані з реалізацією приватної власності, прав володіння та користування, нагромадження капіталу, отримання доходів, споживання. В фермерських господарствах у ринкових умовах слід зробити акцент саме на особистих інтересах, які сприятимуть їх економічному зростанню.

Дослідження та вивчення колективних інтересів є важливим в забезпеченні високопродуктивної праці в фермерських господарствах, оскільки вони формуються і реалізуються через практичну діяльність людей. Через колективні економічні інтереси досягається взаємне та індивідуальне задоволення потреб на всіх рівнях.

Слід наголосити також і на тому, що визначення сутності інтересів фермерських господарств, розмежування та поєднання їх має практичне значення, оскільки виробничі відносини проявляються насамперед як інтереси, які мають досить складну структуру. Адже людина одночасно виступає і як індивідум, і як представник того чи іншого класу. Тобто, має місце складне переплетіння, взаємодія економічних інтересів. Значною мірою інтереси виступають як соціальні протилежності.

Незаперечним є той факт, що у сфері виробництва фермери та наймані працівники хоч і є протилежними сторонами економічних

стосунків, проте вони мають спільні інтереси щодо ринку, виступаючи, наприклад, як виробники або споживачі. Взаємозалежність цих груп об'єктивно зумовлює їх співробітництво. Виходячи з цього, можна зазначити, не задовольнивши інтереси найманих працівників, фермер не може забезпечити і власні інтереси.

Розглядаючи взаємодію економічних інтересів слід звернути особливу увагу на наукову спадщину всевітньо визнаного вченого-економіста А. Сміта. Він вважає власний інтерес не руйнівною силою, а здатною творити, порівнюючи механізм впливу особистого інтересу на трудову мотивацію людини з діяльністю імунної системи людського організму. Таким чином, за Смітом, власне особистий інтерес є головним мотивом господарської діяльності людини. Він твердо переконаний у тому, що природний потяг людини покращити своє становище – це такий могутній стимул, що, коли б йому надати можливість діяти без перешкод, індивід сам по собі здатний привести суспільство до добробуту. Більше того, цей стимул здатний також навіть “подолати сотні досадних перепон, котрими безумство людських законів так часто утруднює його діяльність”. При цьому Сміт не зводить власний інтерес людей до отримання грошових доходів, він відзначає, що на вибір занять, окрім заробітку, впливають також приємність та неприємність навчання, постійність чи непостійність занять, більший чи менший престиж в суспільстві, і, нарешті, більша чи менша вірогідність успіху [9].

Слід відзначити, поєднання інтересів фермерських господарств спрямовується об'єктивними економічними законами: кожний індивід, маючи власний інтерес, одночасно сприяє досягненню найбільшого блага для всіх.

При цьому увагу слід акцентувати на тому, що взаємодія економічних інтересів є стимулом ефективного соціально-економічного розвитку фермерських господарств. Високий рівень економічної ефективності та добробуту зумовлений насамперед цілеспрямованою мотивацією особистості в поєднанні з її політичною, юридичною та економічною свободою.

Варто підкреслити регулювання державою економічних процесів на терені високого розвитку продуктивних сил і відповідно організаційно-економічних та соціально-економічних відносин відкриває можливість в умовах ринкового господарства оптимально поєднати особистий, колективний та суспільний інтереси [8].

У реальному житті єдності інтересів досягають через реалізацію кожного з них. Незважаючи на те, що кожний вид економічних інтересів є персоніфікованим, ґрунтується на певній потребі, він органічно пов'язаний з колективним і суспільним інтересом. Це створює підґрунтя для єдності головних інтересів і відбивається у меті господарства. Тобто, досягнення єдності інтересів суб'єктів економічних відносин фермерського господарства є реальною потребою його економічного життя.

Як відзначає В.Базилевич, система взаємопов'язаних та взаємодіючих інтересів завжди суперечлива [5]. Тому єдності інтересів слід шукати у процесі їхньої взаємодії. Механізм узгодження інтересів визначається насамперед сутністю існуючої економічної системи. При цьому в фермерських господарствах важливо досягти якомога повнішої внутрішньої узгодженості інтересів.

На особливу увагу заслуговує питання способів впливу на інтереси людей, за допомогою яких забезпечується їх участь у виробництві. Ці способи — різноманітні. Проте можна виділити головні з них: 1) економічний вплив; 2) позаекономічний примус; 3) моральне та матеріальне заохочення трудової активності. На практиці в фермерських господарствах всі ці способи впливу на інтереси людей так чи інакше поєднуються. Проте, найбільш активно використовується система економічного примусу: продаж робочої сили робітниками через інтенсивну працю завдяки наявності безробіття, беззбиткова робота господарства щоб уникнути банкрутства і розорення тощо. Тобто в зв'язку з переходом України до ринкових відносин, в фермерських

господарствах посилюється вплив на інтереси людей важелів саме економічного примусу.

Отже, втілити інтереси суб'єктів виробничих відносин господарства в його економічне життя, вчасно зробити акцент на певну групу інтересів — найважливіше завдання виведення економіки фермерських господарств на якісно новий рівень. Його можна вирішити не підпорядкуванням одних інтересів іншим, а поєднанням інтересів усіх суб'єктів господарювання. Це є важливою умовою для розвитку фермерських господарств і більш повного задоволення зростаючих потреб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бсляев О.О., Бебело А.С. Політична економія. — К.: КНЕУ, 2001. — 328 с.
2. Гальчинський А.С., Єщенко П.С. Основи економічних знань. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Вища школа, 2002. — 543 с.
3. Гельвецій К.А. Об уме. — М., 1938. — с. 34.
4. Друкер Питер Ф. Практика менеджмента: учебное пособие — М.: Издательский дом "Вильямс", 2000. — 398 с.
5. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича — 3-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання-Прес, 2004. — 615 с.
6. Кривенко К.Т. Політична економія. — К.: КНЕУ, 2001. — 508 с.
7. Малік М.Й. Мотивація виробничої діяльності в аграрній сфері економіки (методологія і організація) — К.: ІЕА УААН. — 1995. — 177 с.
8. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник / Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко, Л.О. Канищенко та ін.; За ред. Г.Н. Климка,
9. www.bolshe.ru/unit/107/books/2920/s/2

ВОЛЬСЬКА Вікторія Валентинівна — аспірант Державного агроекологічного університету м. Житомира

Наукові інтереси:

— мотиваційний менеджмент

— мотиваційні механізми діяльності фермерських господарств